

سازمان جهانی مالکیت معنوی

ویپو

صغرا واعظی نژاد

اشاره

سازمان جهانی مالکیت معنوی (ویپو)^۱ در گستره جهانی، خود را وقف حمایت از آثار فکری بشر نموده است. این آثار یا به عبارتی مالکیت معنوی، غیر از محدوده علم و فن آوری به قلمرو هنر و ذوق نیز بسط یافته است. سازمان ویپو با فعالیت خود در عرصه مالکیت فکری، نقش غیرمستقیم و مهمی در بهبود شرایط زندگی، افزایش خردورزی و دانش انسانی ایفا کرده است. ویپو با داشتن پایگاه‌هایی در ژنو و سوئیس یکی از شاتزده سازمان تخصصی سازمان ملل متحد است. این سازمان اجرای ۲۳ معاهده بین‌المللی مرتبط با ابعاد مختلف حمایت از مالکیت معنوی را برعهده دارد و ۱۷۹ کشور به عضویت آن در آمده‌اند. در واقع این سازمان دو هدف را پی‌گیری می‌کند: حمایت از مالکیت فکری در جهان و ایجاد زمینه همکاری بین‌المللی بین اتحادیه‌ها و سازمان‌های دیگر مدافع حقوق معنوی. مقاله حاضر برخی ابعاد و فعالیت‌های مهم این سازمان را معرفی می‌کند.

پایه و اساس «سازمان جهانی مالکیت معنوی» به سال ۱۸۸۳ یعنی زمانی ریخته شد که متفکران، مخترعان، نویسندگان و متصدیان فرهنگ، هنر و صنعت، در حال برداشتن گام‌های بلند برای پیشرفت بودند. یوهان برامز^۲ سومین سمفونی خویش را می‌نواخت، رابرت لوئی استیونسون^۳ مشغول نوشتن داستان جزیره گنج^۴ بود و جان و امیلی روئبلینگ^۵ مشغول تکمیل بنای پل بروکلین نیویورک بودند. این گام‌های بلند بدون تأمین امنیت حقوقی با آینده‌ای نه چندان درخشان مواجه بود.

از این رو لزوم حمایت بین‌المللی از مالکیت معنوی زمانی مسلم شده بود. حادثه عدم حضور کشورهای خارجی در نمایشگاه بین‌المللی اختراعات سال ۱۸۷۳ بر فضای بی‌اعتمادی و در مقابل تدبیر و چاره‌اندیشی افزود. زیرا آن‌ها به دلیل هراس از به سرقت رفتن نوآوری‌هایشان و سوءاستفاده تجاری سایر کشورها از طرح‌های‌شان، از حضور امتناع می‌ورزیدند.

سال ۱۸۸۳ سال تولد معاهده پاریس^۶ در خصوص حمایت از مالکیت صنعتی یا به عبارت دیگر، نخستین معاهده مهم بین‌المللی محسوب می‌شود که به منظور کمک به افراد جهت کسب حمایت از آفرینش‌های معنوی‌شان در سایر کشورها در قالب حقوق مالکیت صنعتی تنظیم شده بود. این حقوق به حقوق اختراعات، نشان‌های تجاری و طرح‌های صنعتی مشهور بودند. معاهده پاریس در سال ۱۸۸۴ با چهارده عضو به اجرا در آمد که این اعضا دفتر بین‌المللی را با وظیفه انجام امور اجرایی، از جمله سازماندهی جلسات و ملاقات‌های کشورهای عضو، تشکیل دادند.

در سال ۱۸۸۶ کمی‌رایت نیز با انعقاد معاهده برن^۷ در خصوص حمایت از آثار ادبی و هنری به صحنه بین‌المللی وارد شد. هدف این معاهده کمک به اتباع کشورهای عضو برای کسب حمایت بین‌المللی از حقوق نظارتی و مالی خویش در استفاده دیگران از آثار مبتکرانه و بدیع آنان مانند رمان، داستان کوتاه، آثار منظوم و نمایشنامه، آهنگ، اپرا، موسیقی و نقاشی، طراحی، مجسمه‌سازی و معماری بود.

معاهده برن نیز مانند معاهده پاریس برای انجام امور اجرایی دایره بین‌المللی تشکیل داد. این دو سازمان یا دایره کوچک در سال ۱۸۹۳ به منظور تشکیل سازمان بین‌المللی زیر نام «نهادهای متحد بین‌المللی حمایت از مالکیت معنوی»^۸ (بیرپی) متحد شدند. این سازمان کوچک با هفت کارمند و داشتن مقرهایی در برن و سوئیس، سلف سازمان جهانی مالکیت معنوی امروزی است که با ۱۷۹ کشور عضو، ۸۵۹ کارمند از ۸۶ کشور دنیا و رسالت و اختیاراتی که دائم در حال گسترش است، حضور فعالی دارد.

با گسترش اهمیت مالکیت معنوی، ساختار و الگوی سازمان نیز متحول شد. بیرپی از برن به ژنو انتقال یافت تا به سازمان ملل متحد و سایر سازمان‌های بین‌المللی این شهر نزدیک‌تر باشد. پس از گذشت یک دهه و در پی به اجرا در آمدن معاهده تأسیس سازمان جهانی مالکیت معنوی، بیرپی به ویبو تبدیل شد و در معرض اصلاحات ساختاری و اجرایی قرار گرفت. همچنین به دبیرخانه‌ای مجهز شد که موظف به پاسخگویی کشورهای عضو بود. این دبیرخانه در سال ۱۹۷۸ به ساختمان مقر سازمان تغییر مکان داد. این مقر اکنون با چشم‌اندازی تماشایی در مناطق برون مرزی سوئیس و فرانسه قرار گرفته است. به تدریج ویبو نقش خود را گسترده‌تر کرد. همچنین با پیوستن به توافقنامه همکاری با سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۶، با پیوند دادن دو مقوله حقوق مالکیت معنوی و مدیریت تجارت جهانی، بر اهمیت مالکیت فکری افزود.

ویپو در سال ۱۹۷۴ و در پی صدور حکم نظارت و اجرای آن دسته از موضوعات مالکیت معنوی که اعضای سازمان ملل متحد آن‌ها را به رسمیت شناخته‌اند، به بنگاه تخصصی در نظام سازمان‌های ملل متحد تبدیل شد.

انگیزه‌ای که به انعقاد معاهده‌های پاریس و برن یا به عبارتی میل به ارتقای خلاقیت و ابتکار از طریق حمایت از فعالیت‌ها و محصولات ذهنی منتهی شد، حدود اختیارات و فعالیت‌های سازمان و سلف آن را طی مدت صد و بیست سال گسترش داد. اما حوزه حمایت‌ها و خدمات عرضه شده در طول این دوره گسترش و توسعه بیش از حد داشت.

وقایع مهم طی دوره سال‌های ۱۸۸۳ تا ۲۰۰۰

- ۱۸۸۳: معاهده پاریس	- ۱۹۶۷: معاهده ویپو
- ۱۸۸۶: معاهده برن	- ۱۹۷۰: تأسیس ویپو
- ۱۸۹۱: توافق نامه مادرید	- ۱۹۸۹: مقاله نامه توافق نامه مادرید
- ۱۸۹۳: تأسیس بیرپی	- ۱۹۹۶: معاهده سازمان ویپو در خصوص کی‌رایت
- ۱۹۲۵: توافق نامه لاهه	- ۲۰۰۰: معاهده حقوق انحصاری اختراعات
- ۱۹۶۰: انتقال بیرپی به ژنو	

بیرپی در سال ۱۸۹۸ چهار معاهده بین‌المللی را رهبری و اجرا کرد. اما در حال حاضر ویپو یا جانشین فعلی آن بیست و سه معاهده (که در دو مورد از آن‌ها با سازمان‌های بین‌المللی دیگر همکاری دارد) را رهبری می‌کند و با کمک کشورهای عضو و دبیرخانه، برنامه‌های کاری متنوع و پرباری را به انجام می‌رساند ویپو از این طریق در صدد است قوانین و آیین‌نامه‌های مالکیت معنوی را هماهنگ سازد، خدمات لازم را در برابر درخواست‌های بین‌المللی نسبت به حقوق مالکیت معنوی را عرضه کند، نسبت به تبادل اطلاعات مربوطه مالکیت معنوی اقدام کند، کشورهای در حال توسعه و سایرین را از مساعدت حقوقی و فنی بهره‌مند کند، حل مناقشات مرتبط با مالکیت معنوی را تسهیل کند و فن‌آوری اطلاعاتی را به منزله ابزاری جهت ذخیره، دستیابی و بهره‌گیری از اطلاعات ارزشمند در زمینه مالکیت معنوی هدایت کند.

اعضای سازمان

آلبانی، الجزایر، آندورا، آنگولا، آنتیگوا و باربودا، آرژانتین، ارمنستان، استرالیا، اتریش، آذربایجان، باهاما، بحرین، بنگلادش، باربادوس، بلاروس، بلژیک، بلیز، بنین، بوتان، بولیوی، بوسنی و هرزگوین، بوتسوانا، برزیل، برونئی، دارالسلام، بلغارستان، بورکینا فاسو، برونئی، کامبوج، کامرون، کانادا،

رأس الأخضر، جمهوری آفریقای جنوبی، چاد، شیلی، چین، کلمبیا، کنگو، کاستاریکا، ساحل عاج، کروواسی، کوبا، قبرس، جمهوری چک، جمهوری دموکراتیک خلق کره، جمهوری دموکراتیک کنگو، دانمارک، جیبوتی، دومینیکو، جمهوری دومینیکن، اکوادور، مصر، السالوادور، گینه استوائی، اریتره، استونی، اتیوپی، فیجی، فنلاند، فرانسه، گابن، گامبیا، گرجستان، آلمان، غنا، یونان، گرانادا، گواتمالا، گینه، گینه بیسائو، گویان، هائیتی، واتیکان، هندوراس، مجارستان، ایسلند، هند، اندونزی، ایران، عراق، ایرلند، اسرائیل، ایتالیا، جامائیکا، ژاپن، اردن، قزاقستان، کنیا، کویت، قرقیزستان، جمهوری خلق دموکراتیک لاتوس، لاتویا، لبنان، لسوتو، لیبیا، جمهوری عربی لیبی، لیختن اشتاین، لیتوانی، لوکزامبورگ، ماداگاسکار، مالاوی، مالزی، مالی، مالتا، مورتانی، مورتوس، مکزیک، موناکو، مغولستان، مراکش، موزامبیک، میانمار، نامیبیا، نپال، هلند، نیوزلند، نیکاراگوئه، نیجر، نیجریه، نروژ، عمان، پاکستان، پاناما، پاپوا گینه نو، پاراگوئه، پرو، فیلیپین، لهستان، پرتغال، قطر، جمهوری کره، جمهوری مولداوی، رومانی، فدراسیون روسیه، رواندا، ساموآ، سن مارینو، سائوتام و پرینسیپ، عربستان سعودی، سنگال، سیشل، سیرالئون، سنگاپور، اسلواکی، سنت وینسنت و گرنادین، سنت لوسیا، سنت کیتس ونویس، اسلوانی، سومالی، آفریقای جنوبی، اسپانیا، سریلانکا، سودان، سورینام، سوازیلند، سوئد، سوئیس، تاجیکستان، تایلند، جمهوری مقدونیه یوگوسلاوی سابق، تاگو، ترینیداد و توباگو، تونس، ترکیه، ترکمنستان، اوگاندا، اوکراین، امارات، انگلستان، جمهوری متحده تانزانیا، ایالات متحده آمریکا، اووروگوئه، ازبکستان، ونزوئلا، ویتنام، یمن، یوگوسلاوی، زامبیا، زیمبابوه.

تعداد کشورهای عضو این سازمان به ۱۷۹ می‌رسد. انجمن‌های اصلی تصمیم‌گیری برای پذیرش عضو بر عهده مجمع عمومی، کنفرانس و کمیته همکاری است. اعضای هیأت دبیرخانه ۸۵۹ نفر از ۸۶ کشور هستند.

تعداد معاهدات بین‌المللی اجرا شده بیست‌وسه مورد است که از این تعداد شانزده مورد آن مربوط به مالکیت صنعتی، شش مورد مربوط به کپی‌رایت و مابقی معاهده‌های تشکیل‌دهنده ویبو هستند. تعداد سازمان‌های غیر دولتی که از موقعیت نظارتی در این سازمان برخوردارند ۱۷۲ مورد است.

توسعه حقوق بین‌المللی مالکیت معنوی

از جمله بخش‌های اساسی و ماندگار فعالیت‌های ویبو برای ارتقای سطح حمایت از مالکیت معنوی، گسترش و اعمال تدریجی ضوابط و معیارهای بین‌المللی است. این سازمان در حال حاضر یازده معاهده را اجرا و رهبری می‌کند که همه آن‌ها به طرح حقوق و معیارهای حمایتی مورد توافق بین‌المللی می‌پردازد و کشورهای امضا کننده معاهدات تعهد می‌کنند مفاد آن‌ها را در محدوده قلمرو خویش اعمال کنند.

با وجود آن‌که سنگ بنای نظام معاهداتی ویبو همچنان معاهده‌های پاریس و برن محسوب می‌شود، اما توافق نامه‌های متعاقب حمایت اعمال شده را گسترده و عمیق‌تر ساخته‌اند و تحول

فن‌آوری و حوزه‌های جدیدتری از علاقه و توجه را تحت اختیار خود درآورده‌اند. معاهده‌کی‌رایت ویپو (WCT)^۹ و معاهده‌ عملکردها و فونوگرام‌های ویپو (WPPT)^{۱۰} دو مورد از توافق نامه‌های اخیر هستند. این معاهدات مقررات اصلی و عمده‌ای را در بر می‌گیرند که حمایت بین‌الملل از حق انحصاری اثر و حقوق مربوط به عصر اینترنت را روزآمد ساخته‌اند و در سال ۲۰۰۲ به مرحله اجرا در می‌آیند.

فعالیت روزآمد سازی، امر مداوم و مستمری است. به عنوان مثال اعضای شرکت‌کننده در کنفرانس سیاسی دسامبر سال ۲۰۰۰ (در ژنو) در مورد اکثر مفاد معاهده پیشنهادی جدید به اتفاق نظر دست یافتند و به موجب آن از بهره‌برداری غیرمجاز فعالیت‌های اجراکنندگان (بازیگران، نوازندگان موسیقی و...) در رسانه صدا و سیما ممانعت به عمل آمد و از آنان حمایت شد.

ویپو همواره هوشیار است ضوابط و معیارهای جدید را منطبق با پیشرفت‌های موجود در فن‌آوری و فعالیت‌های تجاری و همچنین در پاسخ به ملاحظات خاصی همانند دانش سنتی، فرهنگ عامه، تنوع زیستی و فن‌آوری زیستی مطرح کند.

همچنین این سازمان با هماهنگ‌سازی رویه‌ها و ساده‌سازی آن‌ها نقش روزافزونی در کاربر پسندتر کردن نظام‌های ثبت مالکیت معنوی ایفا می‌کند و معاهده حقوق نشان‌های تجاری (TLT)^{۱۱} سال ۱۹۹۴ و معاهده حقوقی انحصاری بودن اختراعات (PLT) در سال ۲۰۰۰، آیین‌نامه‌های دریافت نشان‌های تجاری و حفظ حق انحصاری اختراعات را ساده، هماهنگ و کارآمد می‌کند.

حتی معاهدات دارای بهترین پیش‌نویس نیز بدون همکاری کشورهای عضو که مفاد آن‌ها را احیاء می‌کند، هیچ قدرتی نخواهد داشت و به همین خاطر، ویپو کشورها را فعالانه به امضای معاهدات و تحقق آن‌ها ترغیب می‌کند. دستیابی گسترده و اجرای دائم مفاد معاهدات، ثبات فضای بین‌المللی را حفظ می‌کند، اطمینان به مورد احترام بودن حقوق مالکیت معنوی را بر می‌انگیزد، سرمایه‌گذاری را ترغیب می‌کند و بر توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی نیز مؤثر است.

ویپو همچنین با بهره‌گیری از راهکارهای جدید جهت تسریع طرح مقررات و اصول هماهنگ بین‌المللی، سیاست جدیدی را برای تطبیق با تغییر و تحولات سریع در عرصه مالکیت معنوی آغاز کرد. اخذ پیشنهادات بین‌المللی راجع به حمایت از نشان‌های مشهور سال ۱۹۹۹، پروانه نشان‌های تجاری سال ۲۰۰۰ و همچنین راجع به حمایت از علائم موجود در اینترنت در سال ۲۰۰۱ روی کرد سنتی و بسیار طولانی‌تر معاهده مینا را در زمینه تعیین معیارهای حقوقی بین‌المللی تکمیل می‌کند.

معاهداتی که تاکنون ذکرشان رفت، معیارهای اصلی مورد توافق بین‌المللی را در زمینه حمایت از مالکیت معنوی در هر کشور تعریف می‌کنند. اما توسعه سریع فن‌آوری و جهانی‌سازی تجارت لزوم ایجاد سازوکارهایی جهت حمایت شتابزده از اختراعات و سرمایه‌گذاری‌های ارزشمند تجاری مانند طرح‌های صنعتی و نشان‌های تجاری را در کشورهای متعدد موجب شده است. مجموعه معاهده و ویو شامل اختراعات (حق انحصاری اختراعات)، نشان‌های تجاری و طرح‌های صنعتی این ضمانت را به وجود می‌آورد که یک‌بار ثبت در سطح بین‌المللی، کشورهای امضا کننده را موظف به رعایت خواهد کرد. خدمات عرضه شده به موجب این معاهدات هزینه درخواست‌ها و بایگانی‌های شخصی را در کلیه کشورهای تقبیل می‌دهد، که در صد کسب حمایت برای یک مورد حق مالکیت معنوی خاص هستند.

ثبت حق انحصاری اختراعات

موفق‌ترین و پرمراجعه‌ترین این معاهدات معاهده همکاری در زمینه ثبت حق انحصاری اختراعات (PCT)^{۱۲} است. زیرا که مفهوم درخواست واحد حق انحصاری ثبت در سطح بین‌المللی را جامع عمل می‌پوشاند. که در کشورهای ملزم به اجرای معاهده و برگزیده از سوی متقاضی، به لحاظ حقوقی مؤثر هستند. با عرضه چنین درخواستی، متقاضی، اطلاعات ارزشمندی را راجع به میزان احتمالی قابلیت انحصاری شدن اختراع خود (از طریق گزارش تحقیقی بین‌المللی و گزارش اختیاری و بین‌المللی بررسی اولیه) دریافت می‌دارد و در مقایسه با ارجاع به نظام سنتی ثبت حق انحصاری اختراع، زمان بیشتری برای تصمیم‌گیری راجع به این مطلب دارد که کدام یک از کشورهای منتخب باید به این تقاضا بپردازند. بنا بر این نظام PCT رویه‌های ثبت حق انحصاری اختراعات را تحکیم بخشیده است و کارآمد می‌سازد. همچنین با کاهش هزینه، مبنای محکم و قاطع‌تری را جهت تصمیم‌گیری‌های مهم در اختیار متقاضیان قرار می‌دهد. نظام PCT به سرعت در حال گسترش است تعداد کشورهای عضو طی هشت سال اخیر به بیش از دو برابر یعنی ۱۱۵ مورد رسیده و تعداد متقاضیان بین‌المللی از ۲۶۰۰ مورد در سال ۱۹۷۹ به حدود ۱۰۴۰۰۰ مورد در سال ۲۰۰۱ افزایش یافته است. از آنجایی که هر تقاضانامه به بیش از یک کشور فرستاده می‌شود، تقاضانامه‌های بعدی حاکی از تعدادی معادل حدود ۸/۵ میلیون تقاضای ملی برای اختراعات است.

مقاله‌نامه‌های مادرید و لاهه

معاهداتی که به ثبت بین‌المللی نشان‌ها و طرح‌های صنعتی می‌پردازند، به ترتیب توافق نامه‌های مادرید^{۱۳} (و مقاله‌نامه آن) و لاهه^{۱۴} هستند. در سال ۲۰۰۱ حدود ۲۴۰۰۰ نشان به موجب نظام مادرید به ثبت رسید که این تعداد معادل حدود ۲۸۸۰۰۰ تقاضای ملی بود. ضمن ثبت رقم کلی حدود ۴۲۰۰ مورد ذخیره، بیش از ۲۰۰۰۰ طرح جدید صنعتی به موجب مقاله‌نامه لاهه به ثبت رسید.

از آن جا که این معاهدات خدمات مفیدی را در زمینه صنعت و بازرگانی عرضه می کنند طی سال های آتی دورنمای روشن تری برای رشد متصور است.

برای افرادی که خواستار حق انحصاری اختراع یا ثبت طرحی یا نشان تجاری در سطح ملی یا بین المللی هستند، لازم است بدیع، تکراری یا مورد ادعا بودن آفرینش خود را مشخص کنند. برای انجام این امر اطلاعات فراوانی را باید جستجو کرد. چهار معاهده ویپو با نام های استراسبورگ، نایس، وین و لوکارنو نظام های طبقه بندی را ایجاد کردند که اطلاعات مربوط به اختراعات، نشان های تجاری و طرح های صنعتی را به منظور رجوع آسان تر، به صورت ساختارهای قابل هدایت و نمایه دار سازمان دهی می کنند. از آن جا که نظام های طبقه بندی به طور منظم و منطبق با تحولات و پیشرفت های رخ داده در فن آوری و عملکردهای بازرگانی و تجاری روزآمد می شوند، بسیاری از کشورهای غیر عضو، توافق نامه های مربوطه را به دلخواه را مورد استفاده قرار می دهند.

مساعادت به کشورها

همه کشورها برای رفاه اقتصادی و اجتماعی خود نیازمند نظام مالکیت معنوی سالم و کاملاً توسعه یافته هستند. حمایت از مالکیت معنوی گسترش بیش تر و استفاده از استعدادها و سرمایه های هنرمندانه و مبتکرانه داخلی را ترغیب می کند، از سرمایه های مالکیت معنوی در سطح داخلی مانند دانش سنتی و فرهنگ عامه حمایت می کند و آن ها را می پروراند، سرمایه گذاری را جذب می کند و بدین ترتیب محیط را به گونه ای ثبات می بخشد که سرمایه گذاران داخلی و خارجی از محترم بودن حقوق مالکیت معنوی خویش اطمینان یابند. افزون بر این، به موجب ساختار زیربنایی مالکیت معنوی، مشارکت در امر تبادل اطلاعات ارزشمند تجاری در سطح بین المللی امکان پذیر می شود که ویپو به ترویج آن اقدام کرده و عبارت اند از دستیابی آسان و سریع به فن آوری نوین، از جمله درخواست ها و چکیده های بین المللی موجود در زمینه حق انحصاری اختراعات در نظام PCT، شد.

نظام های مالکیت معنوی دارای عملکرد موفق در فراسوی مرزهای ملی جهت ایجاد ثبات و امنیت بیش تر برای حقوق مورد حمایت در بازار جهانی، رقابت فزاینده ای را موجب می شوند و بدین ترتیب اجرای مؤثر این حقوق را امکان پذیر می کنند. به علاوه این نظام می تواند در مبارزه با فعالیت های غیر قانونی از جمله تقلب و بهره برداری انتشاراتی غیرمجاز یاریگر باشد.

فعالیت ها و طرح های آینده

راهنمایی و نظر کارشناسی در زمینه تهیه پیش نویس و مرور قوانین ملی که برای اعضای ویپو با وظایف ترتیب یافته به موجب توافقنامه^{۱۵} تریپس اهمیت ویژه ای دارد.

آموزش و برنامه های تربیتی جامع در سطح ملی و منطقه ای برای دست اندرکاران امر مالکیت معنوی، از جمله افرادی که با مدیریت حقوقی و اجرایی مرتبط هستند، همچنین، آموزش گروه های

بهره‌ور حال و گذشته در خصوص ارزش مالکیت معنوی و چگونگی ایجاد سرمایه‌های اقتصادی برای خویش از طریق بهره‌گیری مناسب‌تر از نظام مالکیت معنوی.

مساعدت در امر یارانه‌ای کردن گسترده اطلاعات و کمک به کشورهای در حال توسعه برای دستیابی به منابع (انسانی و مادی) فن‌آوری اطلاعات جهت کارآمد نمودن رویه‌های اجرایی مدیریت و سرپرستی منابع مالکیت معنوی خویش و شرکت در شبکه اطلاعاتی جهانی ویو حمایت مالی جهت تسریع مشارکت در فعالیت‌ها و جلسات ویو و به ویژه حمایت افرادی که با توسعه تدریجی ضوابط و عملکردهای جدید بین‌المللی در ارتباط هستند.

مؤسسات کوچک و متوسط ستون فقرات اکثر اقتصادها را تشکیل می‌دهند و اغلب عامل محرک نهفته در پس ابداع‌ها و اقتصادهایی هستند که علم و دانش راهبر آنهاست. اما چنانچه این مؤسسات تا حدودی به علت کمبود آگاهی از نظام مالکیت معنوی استفاده کافی نبرند، توان خلق و ابداع آنان مورد بهره‌برداری کامل قرار نخواهد گرفت. سازمان ویو به منظور کاهش این شرایط برنامه جدیدی را آغاز کرده است که همکاری با دولت‌ها در بخش ایجاد سیاست‌ها و راهبردهای مرتفع‌کننده نیازهای این مؤسسات در عرصه مالکیت معنوی را تقویت می‌کند.

داوری و میانجی‌گری

حال مناقشات تجاری مرتبط با حقوق مالکیت معنوی به شیوه سریع و کم‌هزینه و عرضه راهکارهای جایگزین رویه‌های قضایی اغلب بلندمدت و پرهزینه به طرفین خصوصی به منزله نیاز حیاتی مطرح است. این نیاز در سال‌های اخیر با افزوده شدن بر اهمیت تجارت الکترونیکی شدت یافته است. مرکز داوری و میانجی‌گری ویو کمک مؤثری در جهت رفع این‌گونه نیازهای افراد و شرکت‌ها در هر گوشه از جهان و به هنگام بروز مناقشات محسوب می‌شود. این مرکز فهرست بلند بالایی از داوران و میانجی‌گران متخصص در این زمینه را از حدود هفتاد کشور دنیا را در اختیار دارد این کشورها طبق مقررات تعیین شده ویو به رویه‌های حل مناقشات عمل می‌کنند. چه بسا این رویه‌ها در هر یک از کشورها، به هر زبان و به موجب هر قانونی جاری شود و امکان تغییر و انعطاف‌پذیری فراوانی را به وجود آورد. در حقیقت رویه‌های ویو به دلیل مقرون به صرفه بودن از جذابیت خاصی نزد شرکت‌هایی برخوردار است که از وارد شدن در دادخواهی‌های پرهزینه و طولیل مدت، به ویژه در سطح بین‌المللی، ناتوان و منجر هستند.

مرکز ویو به پیش‌تازترین سازمان عرضه‌کننده خدمت در زمینه حل منازعات مرتبط با ثبت و استفاده سوء از نام‌های اینترنتی تبدیل شده است.^{۱۶} این مرکز خدمات خود را به محدوده‌های سطح بالای عام مانند net, com و org و همچنین برخی محدوده‌های کد کشوری عرضه می‌کند. صاحبان نشان‌های تجاری می‌توانند شکایات خود را با استفاده از الگوهای اسناد حاضر بر شبکه مرکز با نشانی

www.arabiter.wipo.net مطرح کنند. کل این رویه به صورت متصل به شبکه انجام می‌شود و طی مدت دو ماه به تصمیمات قابل اجرا منتهی می‌شود.

هدایت مناقشات مرتبط با نام‌های دامنه‌ای، نمونه مناسبی از توجه این مرکز به بهبود کیفیت و کارایی حل مناقشات بین‌المللی است. سیستم‌های متصل به شبکه که این مرکز آن‌ها را ایجاد کرده است، این امکان را برای طرفین به وجود می‌آورد تا بدون حضور جسمانی در آن مکان و از طریق اینترنت ارتباط برقرار سازند و به نحو قابل ملاحظه‌ای از زمان و هزینه حل و فصل مناقشه بکاهند. همچنین این مرکز با بهره‌گیری از این مهارت، به طرح راهکارهای مناسب جهت ممانعت از بروز مناقشه و رویه‌های حل منازعات با توجه به درخواست‌ها و نیازهای خاص، به طور مثال در زمینه فن‌آوری اطلاعاتی می‌پردازد.

ویپو به کارشناسی‌های تخصصی در خصوص مسائل مرتبط با مالکیت معنوی اهمیت می‌دهد. از این‌رو در برابر چالش‌ها می‌تواند واکنش نشان دهد. دانش سنتی و فرهنگ عامه و همچنین حفظ و حراست، مدیریت، بهره‌گیری مداوم و تسهیم سود منابع عمومی مسائلی هستند که در عرصه مالکیت معنوی مطرح شده و اهمیت افزون‌تری یافته‌اند. تحقیقات گسترده و مشاورات دامنه‌گستر ویپو از سال ۱۹۹۸ موجب تشکیل کمیته بین‌دولت‌ها در زمینه منابع وراثتی و مالکیت معنوی، دانش سنتی و فرهنگ عامه از سوی کشورهای عضو در اواخر سال ۲۰۰۰ شد. این کمیته سه مضمون عمده را مورد بحث قرار می‌دهد که عبارت‌اند از مسائل مالکیت معنوی در چارچوب:

(الف) دستیابی به منابع وراثتی و تسهیم سود

(ب) حفظ دانش سنتی، صرف‌نظر از منابع آن‌ها

(ج) حفظ عبارات فرهنگ عامه

سازمان‌های همکار

از جمله اهداف کلیدی ویپو گرد هم آوردن همه طرف‌های ذینفع در مذاکرات است. این سازمان طی گذشت سال‌ها شبکه وسیع و در حال گسترش مدام را از همراهان حامی سازمان شکل داده است. دولت برخی کشورهای عضو و سایر سازمان‌های بین‌المللی به عرضه مساعدت‌های مالی و غیر پولی جهت تغذیه طرح‌های خاصی مانند طرح‌های آموزشی و توصیه‌ای می‌پردازند که در درجه اول به سود کشورهای در حال توسعه است. ویپو علاوه بر کشورهای عضو سازمان، به عنصر مهم دیگری نیز خدمت عرضه می‌کند که از بخش بازار تشکیل یافته است. از آن‌جا که سازمان‌های غیر دولتی و صنعتی از اهمیت روزافزونی در فعالیت‌های سازمان و حفظ سلامت مالی آن برخوردارند، ویپو همچنان به گسترش و تقویت روابط خویش با این گروه‌ها می‌پردازد. بیش از ۱۷۲ سازمان غیردولتی از موقعیت نظارتی در ویپو برخوردارند. در عین حال این سازمان دست‌یاری خود را به سوی گستره وسیعی از گروه‌های جدید

علاقه‌مند و ذینفع در امر مالکیت معنوی دراز کرده است که از شرکت‌های کوچک تا کشاورزان، صاحبان دانش سنتی تا فعالان عرصه اینترنت، نوازندگان و هنرمندان را در بر می‌گیرد.

دبیرکل همچنین از راهنمایی دو گروه از کارشناسان برجسته و رهبران ممتاز یعنی مشاوره سیاسی و کمیسیون مشاوره صنعتی بهره می‌گیرد. این گروه‌ها پس از بحث و گفت‌وگو میان اعضاء خود، با دبیرکل به ترتیب در خصوص موضوعاتی مانند مسائل سیاست بین‌الملل در زمینه مالکیت معنوی و نیازهای بخش خصوصی مشورت می‌کنند.

سازمانی برای فردا

مالکیت معنوی در قرن بیست‌ویکم نقش مهم‌تری در صحنه بین‌الملل خواهد داشت. آثار فکری از جمله اختراعات، طرح‌ها، نشان‌های تجاری، کتاب‌ها، موسیقی و فیلم، اکنون در هر قاره از جهان مورد بهره‌برداری و تابع ضوابط مالکیت معنوی قرار می‌گیرند.

سازمان جهانی مالکیت معنوی (ویپو) سازمان جهانی است که جهت تضمین حمایت از حقوق آفرینندگان و صاحبان آثار در سطح جهان و به رسمیت شناختن مخترعان و مؤلفان و همچنین اهداء جوایز به ابتکار و خلاقیت آنان فعالیت می‌کند. این نوع حمایت بین‌المللی در نقش محرک خلاقیت بشری عمل می‌کند و لذا مرزهای علم و فن‌آوری را جلو می‌راند و دنیای ادبیات و هنر را پربارتر می‌سازد. این سازمان، همچنین با تثبیت شرایط موجود جهت بازاریابی محصولات مالکیت معنوی، چرخ‌های تجارت بین‌الملل را فعال‌تر می‌سازد.

تعداد کشورهای عضو ویپو، اکنون به ۱۷۹ مورد یعنی بیش از نود درصد کشورهای جهان می‌رسد که این موضوع نمود اهمیت و ارتباط حیاتی متناسب به فعالیت این سازمان است.

سازمان ویپو با ۸۵۹ عضو از سراسر جهان به انجام بسیاری امور مرتبط با حمایت از حقوق مالکیت معنوی از جمله اجرای معاهدات بین‌المللی، مساعدت به دولت‌ها، سازمان‌ها و بخش‌های خصوصی، نظارت بر توسعه و تحول امور در این زمینه و هماهنگ‌سازی و ساده‌سازی مقررات و رویه‌های مربوطه می‌پردازد. کلید واژه‌های کلیه فعالیت‌های آن عبارت‌اند از ارتباط، کارایی، پیام‌رسانی و همکاری بین‌المللی.

ویپو در هزاره جدید با چالش‌های جدید بسیاری مواجه است. یکی از مبرم‌ترین آن‌ها نیاز به انطباق یافتن سازمان و اعضاء آن با تحولات فن‌آوری دامنه‌گستر، به ویژه در زمینه فن‌آوری اطلاعاتی و اینترنت و بهره‌گیری از این تحولات است. این سازمان با رهبری کامل ادریس^{۱۷}؛ رئیس کل سازمان و با همکاری صمیمانه اعضاء، به رفع این چالش‌ها مطمئن است. ویپو در حرکت به سوی اهداف خود می‌کوشد با ثروت‌سازی واقعی برای ملت‌ها موجدیت خدمت به بشریت را فراهم آورد.

در چند دهه اخیر سازمان‌ها و جمعیت‌هایی به منظور دفاع از حقوق مؤلفان در کشورهای اسلامی پایه‌گذاری شد. در واقع کار آمدی ویپو بود که دیگران را ترغیب به تأسیس نهادهای مشابه

نمود. اتحادیه عمومی ناشران عرب،^{۱۸} اللجنة العربية لحماية الملكية الفكرية^{۱۹} را تأسیس کرد. این کمیته در اجلاس تونس (۲۰۰۱/۴/۲۶) محمد عدنان سالم، رئیس انتشارات دارالفکر را به عنوان رئیس برگزید. دیگر اعضای مهم آن عبارت‌اند از: محمد بن عبدالرحمن العبیکان، رئیس انتشارات عبیکان در ریاض؛ حسام الصفار، رئیس جمعیت ناشران عراقی، محمد عبداللطیف طلعت، مسئول انتشارات سفیر در قاهره؛ نبیل صادر، رئیس دارصادر در بیروت؛ احمد الیازوری، مسئول انتشارات دارالیازوری العلمية در عمان؛ ابراهیم الیازجی مسئول انتشارات الیازجی در فلسطین.^{۲۰} همچنین المجمع العربی للملكية الفكرية.^{۲۱} در مونیخ در ۱۹۸۷ از سوی شخصیت‌های عرب به منظور دفاع از مالکیت فکری تأسیس شد. این جمعیت در بیشتر کشورهای عربی مانند امارات، اردن، لبنان، سوریه دفتر دارد یا از شخصیت‌ها و نویسندگان و ناشران آن کشورها اعضای در هیئت امنای آن حضور دارند.

لجنة الملكية الفكرية في التجارة الالكترونية ICC، به ریاست طلال ابوغزاله از شخصیت‌های اردن نیز تأسیس شد. کار ویژه آن دفاع از حقوق معنوی و مادی آثار الکترونیکی است. این تشکل با المجمع العربی للملكية الفكرية ارتباط زیادی دارد و می‌توان لجنه را شعبه‌ای از آنان دانست. ویپو سازمانی است که روز به روز بسط و گسترش بیشتری می‌یابد و بسیاری از کشورها با بهره‌گیری از امکانات آن، فرصت‌های مفیدی را جذب کرده‌اند.

پی‌نوشت

1. World Intellectual Property Organization (WIPO).

- علامت اختصاری آن در فرهنگ‌های فرانسه و اسپانیا OMPI است.

2. Johannes Brahms.

3. Robert Louis Stevenson.

4. Treasure Island.

5. John and Emily Roebing.

6. Paris Convention.

7. Berne Convention.

۸. عنوان مخفف آن BIRPI است. در این متن از آن به بیرپی یاد می‌شود.

9. WIPO Copyright Treaty.

10. WIPO Performances and Phonograms Treaty.

11. Trademark Law Treaty.

12. Patent Cooperation Treaty.

13. Madrid Agreement.

14. Hague Agreement.

15. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).

۱۶. در فرهنگ رایانه به Cyber Squatting معروف است.

17. Kamil Idris.

۱۸. نامش به عربی الاتحاد العام للناشرين العرب و به انگلیسی Arab Publishers Association است.

19. The Arab Committee for Protecting Intellectual Property.
20. www.fikr@fikr.com.
21. Arab Society for Intellectual Property.

کتابنامه

مقالات و کتاب‌هایی که مستقلاً یا بخش‌هایی از آن‌ها به وی‌یو پرداخته‌اند، فراوان‌اند. اما منابعی که این مقاله بر اساس آن‌ها تدوین شده عبارت‌اند از:

- مقاله «المجمع العربی للملكية الفكرية» که در این سایت www.aspip.org آمده است.
- مقاله «المنظمة العالمية الفكرية»، که در مجله *عالم الكتب* (مجلد دوم، شماره ۴، ص ۷۲۳-۷۲۸ منتشر شده است).
- مقاله «درباره وی‌یو یا About WIPO» که در www.wipo.net آمده است.

